

**The Sphinx of Slavic sigillography –
small lead seals of “Drohiczyn type”
from Czermino
in their East European context**

**Sfinks słowiańskiej sfragistyki –
plomby „typu drohyczyńskiego”
z Czermina**

na wschodnioeuropejskim tle porównawczym

U ŹRÓDEŁ EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ / FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS

Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa, Leipzig
Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa
Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów

Rada Redakcyjna / Herausbergremium

Christian Lübke, Marian Rębkowski, Małgorzata Rybicka

Redakcja Serii / Redaktion der Reihe

Matthias Hardt, Marcin Wołoszyn

Tom 6, część 1 / Band 6, Teil 1

**The Sphinx of Slavic sigillography –
small lead seals of “Drohiczyn type”
from Czermno
in their East European context**

**Sfinks słowiańskiej sfragistyki –
plomby „typu drohyczyńskiego”
z Czermna**

na wschodnioeuropejskim tle porównawczym

edited by
Aleksandr Musin and Marcin Wołoszyn

U ŽRÓDEL EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ / FRÜHZEIT OSTMITTELEUROPAS

Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa, Leipzig

Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa

Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów

Redakcja tomu / Herausgeber des Bandes

Aleksandr Musin, Marcin Wołoszyn

Sekretariat naukowy / Redaktionsassistentz

Barbara Chudzińska, Iwona Florkiewicz

Recenzenci tomu / Rezensenten des Bandes

Sebastian Brather, Jonathan Shepard

Tłumaczenia / Übersetzungen

Autorzy / Autoren oraz / sowie Barbara Chudzińska (s./S. 37-59, 61-73, 119-134, 193-209, 303-404, 461-477, 529-646, 687-698, 711-735, 771-824, 843-865, 879-889, 911- 942, 961-980, 999-1020),

Grzegorz Haczewski (s./S. 119-134, 771-824, 879-889, 911-942, 961-980, 999-1020),

Anna Kinecka (s./S. 13-35, 61-73, 113-117, 125-134, 187-192, 199-302, 443-460, 479-527, 579-646, 681-686, 693-698, 703-709, 719-735, 741-770, 800-824, 827-842, 859-865, 875-878, 883-889, 895-909, 927-942, 951-960, 971-980, 987-998, 1011-1020) i / und Anna Sosenko (77-83, 93-95, 103-105, 141-146, 153-162, 167-169, 175-179, 1027-1029, 1035-1036, 1041-1042, 1045-1046, 1059-1062, 1067-1071)

Skład / Layout

Irena Jordan

Obróbka graficzna / Graphik

Autorzy / Autoren oraz / sowie Svetlana Bočarova, Iwona Florkiewicz, Irena Jordan, Jolanta Ozóg,

Rafał Ratajczak, Natalia Wojceščuk, Piotr Zagórski

Projekt okładki / Layout des Umschlages

Magdalena Bujak

Wyobrażenie na okładce / Photo auf dem Umschlag

Czermno. Plomba „typu drohiczyńskiego” (Museum w Tomaszowie Lubelskim, nr inw. MT/1921/17/A);

fot. Beata Polit; opracowanie graficzne: Magdalena Bujak

Czermno. Plombe vom „Typ Drohiczyn” (Museum in Tomaszów Lubelski, Inv. Nr. MT/1921/17/A);

Foto: Beata Polit; graphische Gestaltung: Magdalena Bujak

Źródło finansowania / Finanzierung

Narodowe Centrum Nauki / National Science Centre

Publikacja powstała przy wsparciu Leibniz-Institut Historii i Kultury Europy Środkowej i Wschodniej w Lipsku. Jest ona współfinansowana z wpływów podatkowych,

na podstawie budżetu zaakceptowanego przez parlament Kraju Związkowego Saksonia.

Gedruckt mit Unterstützung des Leibniz-Instituts für Geschichte und Kultur des östlichen

Europa e. V. in Leipzig. Diese Maßnahme wird mitfinanziert durch Steuermittel auf der

Grundlage des vom Sächsischen Landtag beschlossenen Haushaltes.

Druk / Druck

Poligrafia Salezjańska, Kraków

Dystrybucja / Distribution

Leipziger Universitätsverlag

Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa

Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów

© Copyright by Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa e. V., Leipzig 2019

© Copyright by Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2019

© Copyright by Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2019

© Copyright by Институт истории материальной культуры Российской академии наук, Saint Petersburg 2019

ISBN: 978-3-96023-289-6

ISBN: 978-83-66463-00-4

ISBN: 978-83-7996-693-6

The present volume is the result of co-operation of institutions named here:

Leibniz Institute for the History and Culture
of Eastern Europe (GWZO), Leipzig

Institute of Archaeology and Ethnology
Polish Academy of Sciences, Warsaw

Institute of Archaeology
University of Rzeszów, Rzeszów

Institute for the History of Material Culture
Russian Academy of Sciences, Saint Petersburg

Maria Curie-Skłodowska University
Institute of Archaeology, Lublin

Dr Janusz Peter Regional Museum
in Tomaszów Lubelski

DUMBARTON OAKS

ART • NATURE • SCHOLARSHIP

A publication financed by the National Science Center / Sponsored by the:

Ten years have elapsed since I first chanced upon the diminutive bits of worked lead from Drohiczyn [...]; every newly acquired lot of these pieces contributed to my list more new and heretofore unknown, perplexing designs, each of them identifiably a sigillographic sphinx; each design – a puzzle to be solved, enticing the researcher to exert himself anew to wrest the word, the cryptic meaning and – possibly more fascinating still – the reasons for its minting, veiled by the symbol

Karol Bołsunowski,
Znaki symboliczne na ołowiu (plomby). Ich znaczenie i klasyfikacja,
Światowit 4 (1902), p. 54-72, here p. 54

Dziesięć lat upływa od chwili, gdy po raz pierwszy wpadły mi do ręki ołowianki z Drohiczyzna [...]; każda partya nowonabytych ołowianek przynosiła mi nowe serye nieznanych, zagadkowych znaków, z których każdy można było poczytywać za mały sfinks sfragistyczny; każdy z nich urokiem tajemnicy zachęca badacza do nowych wysiłków, aby wydrzeć ukryte pod symbolem tajemnicze słowo, zagadkowe znaczenie i może ciekawsze jeszcze cele, dla których znak wybito

Karol Bołsunowski,
Znaki symboliczne na ołowiu (plomby). Ich znaczenie i klasyfikacja,
Światowit 4 (1902), s. 54-72, tu s. 54

CONTENTS

Aleksandr Musin, Marcin Wołoszyn <i>Small lead seals of “Drohiczyn type” as the Sphinx of Slavic sigillography: an introduction</i>	13
---	----

I. MEDIEVAL DROHICZYN AND SMALL LEAD SEALS OF “DROHICZYN TYPE”: HISTORY OF RESEARCH, ANALYSES OF ARCHAEOLOGICAL AND WRITTEN SOURCES, SELECTED COLLECTIONS OF SMALL LEAD SEALS

Michał Dzik, Adrian Jusupović <i>Medieval Drohiczyn in the light of the archaeological and written sources</i>	77
Dorota Malarczyk <i>“...a seal with an image of the King” – Abū-Ḥāmid al-Ġharnātī’s report on the use of black lead in Eastern Europe</i>	103
Kirill Orlov <i>Karol Bołsunowski’s collection of small lead seals from Drohiczyn in the State Hermitage Museum: storage and conservation, research and publication issues</i>	113
Joanna Cichońska, Andrzej Piotrowski <i>The history of collections of early medieval small lead seals from the State Archaeological Museum in Warsaw</i>	141
Anna Bochnak <i>The collection of small lead seals of “Drohiczyn type” in the Numismatic Cabinet of the National Museum in Krakow</i>	167

II. SMALL LEAD SEALS OF “DROHICZYN TYPE” IN EAST-CENTRAL AND EASTERN EUROPE: TOPOGRAPHY OF THE FINDS

Petr Gaydukov <i>The topography of finds of early medieval small lead seals from East-Central and Eastern Europe: catalogue</i>	187
---	-----

III. SMALL LEAD SEALS OF “DROHICZYN TYPE” IN EAST-CENTRAL AND EASTERN EUROPE: RESEARCH PROBLEMS – ICONOGRAPHY

Sergei Beletsky, Aleksandr Musin <i>Dynastic emblems of the Rurikids in East-Central and Eastern Europe: history of research</i>	443
Sergei Beletsky <i>Rurikid emblems: princely heraldic symbols of Eastern Europe in the 10th-13th century</i>	479

**IV. SMALL LEAD SEALS OF “DROHICZYN TYPE”
IN EAST-CENTRAL AND EASTERN EUROPE:
RESEARCH PROBLEMS – ARCHAEOLOGICAL CONTEXT (SELECTED EXAMPLES)**

IV.1. RUSSIA

Olga Tarabardina

*The dendrochronology and chronological distribution of small lead seals
from medieval Novgorod based on the materials of excavations of 2000-2017* 681

Mikhail Petrov

Small lead seals from the Slavensky End of the medieval Novgorod 703

Vyacheslav Volkhonsky, Viktor Singh

*Small lead seals of the 12th century from medieval Novgorod –
Lyudin End, Troitsky excavation, Homestead “Ж”* 741

Sergei Beletsky

Early Rus’ small lead seals from Staraya Ladoga 827

Sergei Toropov, Elena Toropova

Medieval small lead seals from excavations at Staraya Russa 875

Sergei Beletsky, Roman Veretyushkin, Konstantin Gorlov, Nikolai Kurganov

Small lead seals from the excavation at the Detinets in Kursk: research and restoration 895

IV.2. UKRAINE

Hlib Ivakin, Dmitro Bibikov, Vsevolod Ivakin, Vyacheslav Baranov

Recent sigillographic finds from early medieval Kyiv 951

IV.3. BELARUS’

Vadzim Koshman, Mikalai Plavinski

*Small lead seals excavated at medieval Minsk and its hinterland:
archaeological finds in context* 987

IV.4. POLAND

Mariusz Błoński, Mateusz Bogucki

*Early medieval small lead seals reminiscent of “Drohiczyn type”
from archaeological excavations at Nasielsk: a short presentation*..... 1027

Jakub Affelski, Mateusz Bogucki

An early medieval small lead seal from the settlement in Poniaty Wielkie, Pultusk district 1041

Maciej Trzeciecki

Early medieval small lead seals reminiscent of “Drohiczyn type” at Płock: a short presentation 1051

Izabela Jakubowska

Early mediaeval small lead seals from Pultusk: a brief overview 1059

Barbara Chudzińska, Aleksandr Musin

Index (concordance) of geographic and historical names 1077

Marcin Wołoszyn

The list of institutions that permitted to publish copyrighted graphic materials 1125

SPIS TREŚCI

Aleksandr Musin, Marcin Wołoszyn

„Sfinks” słowiańskiej sfragistyki – ołowiane plomby „typu drohiczyńskiego”: wprowadzenie 37

I. ŚREDNIOWIECZNY DROHICZYN I PLOMBY OŁOWIANE „TYPU DROHICZYŃSKIEGO”: HISTORIA BADAŃ, ANALIZA DANYCH ARCHEOLOGICZNYCH I PRZEKAZÓW PISANYCH, WYBRANE KOLEKCJE PLOMB

Michał Dzik, Adrian Jusupović

Średniowieczny Drohiczyn w świetle źródeł archeologicznych i pisanych 85

Dorota Malarczyk

„...pieczęć z wizerunkiem króla” – przekaz Abū-Hāmid al-Ġharnātīego
na temat użycia czarnego ołowiu w Europie Wschodniej 107

Kiryl Orłow

Ołowiane plomby z Drohiczyna z kolekcji Karola Bołsunowskiego w zbiorach Państwowego Muzeum
Ermitażu: uwagi na temat ich przechowywania, konserwacji, opracowania oraz publikacji 119

Joanna Cichońska, Andrzej Piotrowski

Historia kolekcji wczesnośredniowiecznych plomb ołowianych
ze zbiorów Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie 147

Anna Bochnak

Kolekcja plomb „typu drohiczyńskiego” w zbiorach Gabinetu Numizmatycznego Muzeum Narodowego
w Krakowie 171

II. OŁOWIANE PLOMBY „TYPU DROHICZYŃSKIEGO” W EUROPIE ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ I WSCHODNIEJ: ROZPRZESTRZENIENIE ZNALEZISK

Piotr Gajdukow

Rozprzestrzenienie znalezisk wczesnośredniowiecznych plomb ołowianych w Europie
Środkowo-Wschodniej i Wschodniej: katalog 193

III. OŁOWIANE PLOMBY „TYPU DROHICZYŃSKIEGO” W EUROPIE ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ I WSCHODNIEJ: PROBLEMY BADAWCZE – IKONOGRAFIA

Siergiej Bielecki, Aleksandr Musin

Znaki Rurykowiczów z terenu Europy Środkowo-Wschodniej i Wschodniej: historia badań 461

Siergiej Bielecki

Znaki Rurykowiczów: książęca symbolika heraldyczna Europy Wschodniej w X-XIII wieku 529

**IV. OŁOWIANE PLOMBY „TYPU DROHICZYŃSKIEGO”
W EUROPIE ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ I WSCHODNIEJ:
PROBLEMY BADAWCZE – KONTEKST ARCHEOLOGICZNY (WYBRANE PRZYKŁADY)**

IV.1. ROSJA

Olga Tarabardina

Dendrochronologia a rozkład chronologiczny ołowianych plomb z terenu średniowiecznego Nowogrodu w świetle wyników badań wykopaliskowych z lat 2000-2017 687

Michaił Pietrow

Średniowieczne ołowiane plomb z Końca Sławińskiego w Nowogrodzie 711

Wiaczesław Wolchonski, Wiktor Singh

Ołowiane plomb z XII w. odkryte w obrębie sadyby „Ж” (wykop Troickij) w Końcu Ludyńskim średniowiecznego Nowogrodu 771

Siergiej Bielecki

Staroruskie ołowiane plomb ze Starej Ładogi 843

Siergiej Toropow, Jelena Toropowa

Średniowieczne plomb ołowiane z badań wykopaliskowych w Starej Rusie 879

Siergiej Bielecki, Roman Wierietiuszkin, Konstantin Gorłow, Nikołaj Kurgnow

Plomb ołowiane z badań kurskiego dietińca: badania i restauracja 911

IV.2. UKRAINA

Glib Iwakin, Dmitro Bibikow, Wsiewołod Iwakin, Wiaczesław Baranow

Nowe znaleziska sfragistyczne z obszaru wczesnośredniowiecznego Kijowa 961

IV.3. BIAŁORUŚ

Wadzim Koszman, Mikołaj Pławinski

Plomb ołowiane z wykopalisk średniowiecznego Mińska i okolic: znaleziska archeologiczne i ich kontekst 999

IV.4. POLSKA

Mariusz Błoński, Mateusz Bogucki

Wczesnośredniowieczne plomb w „typie drohiczyńskim” z Nasielska: krótka prezentacja znalezisk 1031

Jakub Affelski, Mateusz Bogucki

Wczesnośredniowieczna plomba ołowiana z osady w miejscowości Poniaty Wielkie, pow. pułtuski 1043

Maciej Trzeciecki

Wczesnośredniowieczne plomb w „typie drohiczyńskim” z Płocka: krótka prezentacja znalezisk 1053

Izabela Jakubowska

Wczesnośredniowieczne ołowiane plomb z Pułtusza: krótka prezentacja 1063

Barbara Chudzińska, Aleksandr Musin

Indeks (konkordancja) nazw geograficznych i historycznych 1077

Marcin Wołoszyn

Lista instytucji, które zgodziły się na publikację rycin oraz zdjęć chronionych prawem autorskim 1127